

5. CASEL. (2020). *SEL Framework*. Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning.

6. CAST. (2018). *Universal Design for Learning Guidelines version 2.2*. Wakefield, MA: Author.

7. Friend, M., & Cook, L. (2016). *Interactions: Collaboration Skills for School Professionals* (7th ed.). Pearson.

Трикоз Сніжана Валеріївна,
кандидат педагогічних наук, старший дослідник,
старший науковий співробітник відділу освіти дітей з порушеннями
інтелектуального розвитку
Інституту спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України, м. Київ

КОРЕКЦІЙНЕ СПРЯМУВАННЯ ЗМІСТУ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «ПІЗНАЄМО ПРИРОДУ» У СПЕЦІАЛЬНІЙ ШКОЛІ/КЛАСІ ДЛЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Проблема розширення знань у дітей про навколишній світ наразі набула особливого значення, що пов'язано з реформуванням освіти у напрямку формування в учнів компетенцій, подолання відриву отриманих в школі знань від їх практичного застосування. Оскільки діти цілісно пізнають світ доцільність вивчення змістових ліній, що вивчають людину, зв'язки людини з природою, стало основною причиною створення на базі навчального предмета «Природознавство» інтегрованого курсу «Пізнаємо природу». Яким би цікавим та корисним не було вивчення природознавства, воно не вирішувало завдань соціального розвитку учня, а між тим, людина – істота як біологічна так і соціальна. Більше того, людина народжується як біологічна істота, а розвивається як соціальна, як член суспільства. Вивчення навколишнього світу, що охоплює теми: природа – людина – суспільство, стало основною концептуальною ідеєю при розробці інтегрованого курсу «Пізнаємо природу». Вивчення даного навчального курсу у спеціальних закладах загальної середньої освіти є пропедевтикою у вивченні природознавчої галузі у подальших 7-10 класах на предметах «Географія» і «Фізика і хімія у побуті».

Основна мета інтегрованого курсу «Пізнаємо природу» - це формування

природничих компетентностей учнів шляхом засвоєння системи інтегрованих знань про природу, усвідомлення своєї приналежності до природи і суспільства, створення елементарної бази для засвоєння учнями, відповідно до їх вікових особливостей, досвіду дослідження природи, розуміння змін, зумовлених людською діяльністю, усвідомлення відповідальності за наслідки такої діяльності; розвиток екологічних компетентностей, що передбачають дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадливого використання природних ресурсів; розвиток наскрізних вмінь – читати з розумінням, вчитися висловлювати свою думку, діяти творчо, виявляти ініціативу, вчитись приймати рішення та розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими.

Основна ідея курсу полягає в розкритті та встановленні зв'язків між компонентами живої і неживої природи, усвідомленні належності людини до природи та суспільства, створенні передумов для бережливого ставлення до навколишнього середовища, у розумінні впливу трудової діяльності людей на всі компоненти природи. Інтегрований курс «Пізнаємо природу» сприяє вихованню у дітей любові до природи, до свого краю, вихованню екологічної свідомості, бережливого ставлення до власного здоров'я і життя.

Зміст інтегрованого курсу «Пізнаємо природу» в 5-6 класах розроблено з урахуванням вікових та психологічних особливостей дітей із порушеннями інтелектуального розвитку. Зміст має корекційне спрямування, що передбачає використання спеціальних методів і прийомів та організаційних форм навчання (індивідуально-диференційований підхід).

Ефективність засвоєння природничого матеріалу дітьми із порушеннями інтелектуального розвитку досягається за допомогою прийомів порівняння, співставлення подібних понять, явищ, визначення спільного і відмінного; за допомогою методів, які використовуються природничими науками: проведення спостережень, дослідів, практичних робіт, демонстрації натуральних об'єктів, екскурсій. Навчальний матеріал має практичне спрямування, що забезпечує можливість використання учнями набутих уявлень і понять як на уроках, так і у повсякденному житті.

Структура інтегрованого курсу будується на основі лінійного та спіральньо-концентричного принципу, що передбачає поступове поглиблення та розширення знань та повторення теоретичного і практичного матеріалу з метою усвідомлення та узагальнення сутності явищ і процесів відповідно до вікових та пізнавальних особливостей учнів.

Добір навчального матеріалу здійснено відповідно до пізнавальних можливостей учнів 5-6 класів із порушеннями інтелектуального розвитку з урахуванням загально дидактичних принципів навчання, а також, принципу достатності навчального матеріалу для формування у дітей уявлень про навколишній світ, усвідомлення своєї належності до природи, розуміння сутності об'єктів живої та неживої природи, зв'язків між природою та трудовою діяльністю людини; та принципу доступності матеріалу для сприймання та засвоєння дітьми із порушеннями інтелектуального розвитку.

Наскрізним для всього курсу є питання охорони природи. Вивчаючи зміст інтегрованого курсу діти мають усвідомити тісний зв'язок між життям людини й природою, необхідність оберігати природу приумножувати її багатства. Не розкриваючи поняття про біологічну рівновагу в природі, дітям надаються уявлення про те, що загибель одного природного об'єкта може привести до загибелі інших.

Зміст предметів природознавчої галузі створює умови для формування учбової діяльності, розвитку пізнавальних процесів, мовлення, емоційної сфери в учнів з порушеннями інтелектуального розвитку. Урахування психічних особливостей дітей з порушеннями інтелектуального розвитку в процесі засвоєння природознавчого змісту сприятиме корекції їх пізнавальної, особистісної сфери та мовленнєвої діяльності.

Психічний розвиток дітей з інтелектуальними порушеннями має специфічні особливості, разом з тим, передбачає проходження основних етапів його становлення нормотипової дитини. Перш за все це стосується певної послідовності розвитку всіх психічних процесів, ролі діяльності у психічному розвитку, ролі мовлення у формуванні вищих психічних функцій, провідної ролі

навчання у психічному розвитку дитини з порушеннями інтелектуального розвитку.

Для пізнання навколишнього світу дуже важливим є розвиток чуттєвого сприймання, завдяки якому відбувається виявлення (впізнавання), розрізнення, ідентифікація об'єкта. Учні 5, 6 класів досить добре володіють усіма цими діями, якщо об'єкт розглядається ізольовано чи розташований у знайомому середовищі, а інші об'єкти, що його оточують легко впізнаванні. Але поза класної кімнати у реальних умовах навколишнього світу діти з порушеннями інтелектуального розвитку можуть розгубитися, їхнє сприймання розпорошується, їм важко зосередитись на певному об'єкті. Для запобігання цьому, для успішного формування цілісного сприймання навколишнього світу необхідно дотримуватися чіткої організації формування цілеспрямованого сприймання/спостереження об'єкта, що вивчається.

По-перше, необхідно чітко формулювати перед учнями загальне завдання спостереження та конкретизувати завдання. Наприклад, діти розглядають живі об'єкти (цуценя, рибу, птицю). Ставиться загальна мета – порівняти поведінку тварин, виділити в ній загальне, відповісти на запитання: «Що у поведінці тварини свідчить про те, що вона жива істота?» Потім мета конкретизується: поспостерігати за рухами цих тварин, визначити їх характер, відповісти на запитання: «Який зовнішній вигляд мають тварини: якої вони величини, чим вкрито тіло тварини, які кінцівки мають?», «Як рухаються ці тварини?», «Як харчуються?», «Чи однаково реагують на мову людини?», «Чи можна привчити цих тварин виконувати команди людини?» і т.п.

По-друге, важливо створити умови для результативнішого сприймання. Заздалегідь продумайте місце проведення спостереження, розташування об'єкта що вивчається, раціональне розміщення дітей. Якщо спостереження проводиться поза класом та школою, то попередньо відвідайте це місце, визначте, як розставити учнів, щоб об'єкт був доступний для сприймання кожному, добре освітлений тощо.

По-третє, заздалегідь складіть план та способи обстеження, продумайте

питання, які можна поставити дітям. Постарайтесь передбачити питання самих учнів, які можуть виникнути під час обстеження. Наприклад, на екскурсії до лісу вчитель пропонує план розгляду дерев, кущів, трав:

а) Знайдіть серед рослин дерево, розгляньте стовбур, визначте його колір, форму; порівняйте товщину стовбурів різних дерев; порахуйте, скільки великих гілок відходить від стовбура;

б) знайдіть серед рослин кущі, спробуйте визначити, чим вони відрізняються від дерев; назвіть особливості зовнішнього вигляду дерев і кущів, зверніть увагу на кількість стовбурців у куща, визначте особливості зовнішнього вигляду всіх кущів.

в) знайдіть серед дерев трави, порівняйте їх з деревами та кущами: чим вони схожі і чим відрізняються, які органи мають трави.

Вчетверте, окрім безпосереднього розгляду об'єкта, що відбувається на основі зорового сприйняття, продумайте використання інших аналізаторів – слуху, смаку, нюху. Наприклад, в осінньому лісі можна почути, як падає і шарудить під ногами листя, згадати, які літні звуки природи зараз зникли, порівняти запахи різних грибів, скуштувати ягоди горобини. Використання різних відчуттів дозволить учневі дати повнішу характеристику об'єкта. Різні аналізатори можна використовувати у найнесподіваніших ситуаціях. Так, під час екскурсії містом (селом) діти відповідають на запитання: «Які звуки міста (села) ви чуєте?», «Чи однакові запахи, які ми відчули в лісі та на автомагістралі?».

Важливо застосовувати таку послідовність дій при організації екскурсій, цільових прогулянок, під час проведення спостережень у куточку природи. В процесі вивчення інтегрованого курсу «Пізнаємо природу». Наприклад, під час проведення:

- спостережень у куточку природи: розвиток рослини з насіння (черешка, листка), порівняння рослин за формою, кольором, величиною листя (квіток) і т.п;
- екскурсії поза школою – по рідному місту (селу), до краєзнавчого (художнього, історичного, біологічного) музею, до художнього салону, до лісу (на водойму, луг, у полі, город, сад);

- цільові прогулянки: на річку, ставок; «Ліс та його мешканці»; «Знайомі незнайомці (рослини навколо нас)», до ферми, до зоопарку («Тварини лісу»); «Голоси птахів».

Сенсорне виховання на уроці з вивчення навколишнього світу має бути невіддільне від змісту навчального матеріалу. Наприклад, властивості речовини (розчиняється, розчиняє, ліпиться, розсипається та інше), форма предмета (плоский, круглий і т. п.), умови проживання (клімат, рослинність та інш.) вивчаються з урахуванням чуттєвого досвіду учнів. Наприклад, при вивченні властивостей піску та глини учень залучається до ситуації припущення та перевірки практичним шляхом таких властивостей глини та піску, як сипкість та провідність.

Список літературних джерел.

1. Блеч Г.О. Методичні рекомендації щодо навчання природознавства у спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку. – К.: Освіта України, 2011. – 72с.

2. Трикоз С. В. Методичні рекомендації щодо формування природничих понять в учнів з порушеннями інтелектуального розвитку на матеріалі предмета «Я і Україна» / Теорія і практика олігофренопедагогіки та спеціальної психології: зб. наук. праць. К. : Освіта України, 2009. – Вип. 4. – С.243-258.

Трофименко Людмила Іванівна,

к. пед. н., ст. н. сп.,

ст. н. сп. відділу логопедії

ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України,

м. Київ, Україна

СУЧАСНИЙ ПОСІБНИК ДЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Проблема опанування граматичного компоненту мовлення дітьми з особливими освітніми потребами є однією з найгостріших у сучасній українській логопедії та спеціальній педагогіці (Брушневська І., Гриненко О., Калмикова Л.,